

Csatári Bálint

Kecskemét valóságos „oázis” volt

– 1982 júliusában kerültél Kecskemétre. Hogyan látod, milyen viszonyok voltak Kecskeméten a nyolcvanas években? Hogyan működött itt a szocialista berendezkedés, és mennyire volt itt meghatározó szerepe egyes személyeknek? Hogyan születhetett meg ez a viszonylag sokféle kulturális intézményrendszer a városban?

– Ez a kettő összefügg. Tulajdonképpen kezdjük az elején. Az, hogy akkor ezek az intézmények megszülettek, kifejezetten a vezetői ambíciók megnyilvánulása volt, szerintem. Romány Pálnak és Gajdócsi Istvánnak – e két nagyobb formátumú, vidéken dolgozó politikusnak – abból a felismeréséből adódott ez a fellendülés, ami éppen az akkor hasonló urbanizációs hullámban lévő európai középvárosoknak a kulturális, a tudományos arculatának a kialakításával, bennük a „termelésen túlmutató” értékeknek a telepítésével volt jellemezhető. Tehát, hogy mai kifejezést használjak, ez akkor – különösen innen visszatekintve – valóban trendi volt. Tehát ezek az akkori kulturális, művészeti és tudományos intézményfejlesztések Magyarországon ilyen módon teljesen egyedi jelenségnek számítottak.

Konkrétan, ami a mi csoportunkat, a Regionális Kutatások Központja Településkutató Csoportját illeti, ennek volt némi szakmai előzménye. Ugyanis 1973-ban az akkori Békés megyei tanács elnökhelyettese Becsei József, aki később a Szegei Tudományegyetem tanszékvezető professzoraként ment nyugdíjba, úgy volt mindig politikus is, hogy közben a tudományt is művelte, komoly szerepet vállalt a megyeszékhelyen létesített Alföldi Kutatócsoport megszervezésében. Becsei érte el, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézete 1973 szeptember elsejével Békéscsabán öt kutatóval és egy titkárnővel alföldi kutatócsoportot hozzon létre. Ennek a kis egységnek kedves tanárom, későbbi témavezetőm, ma is atyai jó barátom, professzorom, Tóth József volt az alapítója. Miután ez az ambiciózus csoport ott kereste magának a helyet, és többségében meg is találta, én tudományos ösztöndíjasként 1980-ban kapcsolódtam be a kutatásaikba Tóth professzor aspiránsaként. Amikor 1981 végén, az itteni vezetők valamelyikében – hogy most melyikben, talán már sosem fogom megtudni, de ha úgy adódik, majd egyszer a Románynál rákérdezek – felmerült, hogy itt is kellene egy hasonló kis társadalomtudományi kutatócsoport, amelyik a vidékkel meg az itteni sajátosságokkal foglalkozik. Ezt követően keresett meg engem Enyedi György, aki a földrajztudományban akkor lett

---

Dr. Csatári Bálint 1949-ben született Karcagon. A berettyóújfalui gimnáziumban érettségizett, majd a József Attila Tudományegyetem matematika–földrajz szakán szerzett diplomát, 1984-ben kandidátusi fokozatot tett. 1984-től a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézetének (ATI) Kecskeméti Csoportját vezette, 1992-től az ATI igazgatója. Jelenleg a Szegei Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszékén egyetemi docens. A vidékfejlesztés és a tanyakutatás meghatározó alakja a tudományos életben, számos könyv, tanulmány kötődik munkásságához.

frissen akadémikus, hogy mi lenne, ha a békéscsabai ösztöndíjas helyemet Kecskeméten egy kutatócsoport szervezésére cserélném föl.

Akkor aztán nagyon rövid időn belül és nagyon gördülékeny ügyintézés után ide költöztünk. Ez tehát a dolog egyik része. Úgy gondolom, hogy ez az egész szervezés nagyon tudatos lépés volt az engem idehívó alapítók részéről. Én meg jókor voltam jó helyen, s aztán már jött a lehetőségek sora, ahogy a költő mondja, „sors: nyiss nekem tért!” S indulhatott a sok érdekes és jó kutatás. De talán még egy dolgot hozzátennék. Azért volt ebben a tudomány- és kultúralétesítési vágyban egyfajta ilyen – majd mi megmutatjuk – típusú igény is. Tehát a gyengülő hatalmú magyar államszocializmusban itt, Kecskeméten lehetett létesíteni európai módon és léptékben ilyen kis kutatócsoportot. S jöttek ide franciák, hollandok, spanyolok, angolok, finnek, jórészt vidékkutatók, s nézték itt, hogy működik a szakszövetkezet. Sőt japán kapcsolatokat is építettünk. Tehát az első kutatásunk az új települések vizsgálata volt, amely az újonnan születő falvakat elemezte, s amelyek közé Fülöpjakab és Felsőlajos tartozott. Ezekről Enyedi György professzor írt egy holland tanulmánykötetbe. Ezt recenzálta a *Royal Geographical Society* lapja, hogy „lám-lám Romániában falvakat pusztítanak, Magyarországon meg új települések születnek”.

– *Ez lehetett a Kecskeméti Rajzfilmstúdióinak a nemzetközi ismertsége vagy a Kerámia Stúdióinak a nemzetközi kapcsolatai mögött meghúzódó szándék is ebben az időben?*

– Pontosan. Én úgy gondolom, hogy ezeknek a kulturális és tudományos intézményeknek a fontosságát, ahogy ők akkor felismerték, azaz az említett vezetők hatalmi időszakán messze túlmutató jelenség volt. Azt hiszem Kerényi József építész ezt úgy fogalmazta meg, hogy ők a maguk módján „felvilágosult abszolutisták” voltak: természetesen ezt valóságosan és képletesen is idézőjelbe téve mondom. Ők ezekkel az eredményekkel szerttek büszkélkedni és úgy gondolom, hogy ez végül is nem ártott az ügynek.

A harmadik elem talán mindehhez – és ez ma nagyon hiányzik –, ha hiszed, ha nem, hogy ők tényleg kíváncsiak voltak a dolgok valódi működésére. Arra, hogy miként lehet azokat megváltoztatni, jobbá tenni. Ebben a puhuló államszocializmusban itt voltak a háztájik, a tanyák, akkor indult a természetvédelem. Mit lehetett ezekkel kezdeni? 1985-ben – mindig úgy hívom, hogy kis rendszerváltás – számos falusi tanácselnököt az ellenjelöltek leváltottak. Itt szinte egy hatalmas földindulás volt. Tehát sok helyi, vidéki vezető, akik a megyeiekhez hasonlóan úgy akartak valamit tenni a közösségükért, ahogy addig, abban a rendszerben nem lehetett. Ez is igényelte az újabb és újabb kutatásokat.

Olyan ihletett pillanatok sokasága kapcsolódik bennem ehhez az időszakhoz – most nem azért, mert az ember fiatal volt, a valóságban is –, hogy amikor idejött Gajdócsi István és azt mondta: megjelent a hatodik ötéves terv, és ennek szellemében fokozni kell az arra alkalmas községek népességmegtartó képességét. Kérte, magyarázzuk meg tudományosan ennek a tartalmát. Ez akkor azt jelentette, hogy az összes tanácselnököt a Cífrapolatóba összehívták, egy kibővített megyegyűlésre. Erre eljött Enyedi György akadémikus és én, mint a famulusa, elmondtuk, hogy mi mit szeretnénk ebben a kutatásban vizsgálni. Kértük, hogy mindenki gondolja át a saját faluja helyzetét, és írja le a javaslatait. Ott van az intézetben az anyag. Valaki már igazán újra, a mai szemléletünkkel is megkutathatná azt. Minden település 8-10-15 oldalban leírta a saját maga által – nyilván a miáltnak megszabott vázlat szerint –, hogy ő hogy látja ezt a kérdéskört. Ez „félelmetesen” érdekes volt. Ők maguk is kíváncsiak voltak arra, hogy vajon mi fog kijönni ebből, hová kerül az ő településük például a megyei rangsorban. Volt a megyei vezetésnek egy nagyon komoly technokrata irányzata is, Tohai Lászlóval az élen, és a hozzá tartozó tervosztállyal és informatikai központtal. Az utóbbit egyébként Burits Pál közgazdász vezette. Amikor bejöttek az úgynevezett fejkvótás finanszírozások, akkor ezeknek a kutatásoknak az eredményeit

valóban alkalmazták, és hitelesen alkalmazták a gyakorlatban. Mert ezt még a települések is elfogadták, mert tudták, hogy „ezek itt” három évig – mondom viccesen – molyoltak velem, hát akkor ez nyilván nem úgy volt, hogy na, most akkor te ennyit kapsz, a többi meg semmit. Amikor megalakult a megyei Területfejlesztési Tanács 1996-ban, a törvény alapján, még akkor is úgy volt, hogy én a tanács állandó meghívottja voltam, és mindenki mondta: „*de jó, Bálint, gyere és mondjad, segíts benne, hogy együtt gondolkodjunk.*” Úgy gondolom, hogy ezek azok a szempontok, amelyek sok irányból segítettek ezt a dolgot.

Még egy érdekes dolgot említek: volt például egy megyei tudományos koordinációs bizottság, s a megye összes minősített kutatója évente legalább kétszer találkozott. A kalocsainak paprika-kutatóktól a bajai csillagászokig és a főiskolai tanárokig mindenki segítette egymást a „tudomány erejének” a felmutatásában. Ekkor alakult meg a Szegedi Akadémiai Bizottság, és vendégül láttuk az ottani akadémikusokat. Tehát volt egyfajta – igazán őszintén, lelkemre mondom – nagyon nívós tudományos közélet is a mi munkálkodásunk körül. Ma is úgy gondolom, hogy megbecsülték a mi munkánkat, s nem elsősorban anyagilag. De azért az elismerés díjakban, kitüntetésekben nem maradt el. Képzeld el, hogy hozzászólhattam többször is érdemben és fontos területfejlesztési, tanyafejlesztési kérdésekben a megyegyűléseken. A hozzászólásaimat – érzésem szerint – mindig jól fogadták. Készültem is rá mindig, úgy mint kutató és tanár ember. Furcsa, hogy mára az egész megyei lét is elenyészett. Sajnos.

– *Furcsán hangzik ez most a „demokráciában”, hogy a kutatók, szakemberek véleményét ilyen mértékben figyelembe vették, és bevonták őket a döntéshozási folyamatba.*

– A rendszerváltás után is volt még erre fogékonyság. Én ennek a folyamatnak a szellemi leépülését csak az utóbbi évtizedben gondolom „durvábbnak.” Mondjuk kétezerőtől kezdve. Mondok korabeli példákat. Kuriozitás volt itt a Forrás, ahogy buzgott. Ezt én el is felejtettem. Az ember a pályájáról nem mindig emlékszik dolgokra, csak ha valaki nagyon érdeklődik utána, akkor eszébe jutnak. Találkozom a múltkor egy teljesen vadidegen kortársammal, és mondja, hogy hát, tudja tanár úr, amikor maguk megcsinálták a Forrásnak azt a *falukörnyezet-vidék* különszámát¹, az változtatta meg az evvel kapcsolatos szemléletet. Hirtelen én is a homlokomra csaptam: *Te jó Isten!* A lap megjelenése után rohantam Hatvani Danihoz, hogy most mi lesz, mert a Szabad Európa Rádió oldalakat olvasott fel a cikkeinkből, és ebben volt jogi, környezeti, települési vonatkozás is. Tehát ez a Forrás szám mai szemlélettel is vállalható, elfogadható kötet volt. Azt mondta Hatvani, nem lesz semmi, szokták a miénket is beolvasni. De ez akkor nagy újdonság volt a számomra.

– *Ez mikor volt?*

– Nem tudom pontosan, de az tudom, hogy például Kilényi Géza, a későbbi alkotmánybíró, írt ebbe a Forrás-számba egy tanulmányt, én kértem föl.² Akkor jött haza Amerikából egy fiatal közigazdász fiú, még a közmondásra is emlékszem: „*Amerikából én azt hoztam, hogy a lovat elvonszolhatod az itatóhoz, de inni csak akkor fog, ha szomjas.*” Ez volt a mottója a cikkének.³ De többen, én magam is, jó kis cikket írtak bele.⁴

Tehát itt, Kecskeméten nemcsak egy ilyen műhely volt, hanem több is. Például a zöld-ségkutatások is kiváló kollektívát alkottak. Egy hihetetlenül erőteljes akadémikus által

1 A tematikus szám címe *Ember a változó környezetben* volt, Forrás 1987. 1. szám.

2 Kilényi Géza: Környezetvédelmi igazgatás – környezetvédelmi jog. *Forrás* 1987. 1. szám 7–15. o.

3 Péter Sándor: Ideák és realitások. Az „ökonómiaától” a „bírság-illúzióig”. *Forrás* 1987. 1. szám 16–26. o.

4 Csátári Bálint: Néhány gondolat a falusi környezet változásáról. *Forrás* 1987. 1. szám 80–83. o.

vezetett csoport volt, és ők is örültek, mint a szőlészeti kutatók, hogy milyen érdekes, hogy én vizsgáltam itt a tanyákat, a földhasznosítást meg a mezőgazdaságot. Ez nekünk fontos is lehet, segítsük egymást. Meghívtuk a tanyakonferenciánkra a szőlész-borász kutató kollégákat is, akik olyan vetített képes előadást tartottak a szőlőnemesítésről, hogy az összes szociológus, néprajzos, geográfus szinte „elkábult” attól, hogy micsoda gyönyörű tudás a szőlőnemesítők tudása. Pedig a szőlőnemesítő általában nem egy sűrűn előadó ember. Tehát ezekben a megoldásokban úgy gondolom – ahogy ma mondják modernül –, hogy a „partnerség”, meg a „kohézió” is benne volt. Mikor aztán valóban bomló fázisba jutott, mármint az előző rendszer, akkor meg alig győztük az információkat szolgáltatni. A magyar „glasznosztj” időszakában szinte minden héten menni kellett a pártbizottságra. Leküldtek valakit, hogy kérdezze meg tőlünk, *mi a baj*. És akkor mi soroltuk, de komolyan. Órákon át. Majd megírtuk. Megjelent az *Alföldi Tanulmányok* című kötetünk. Sőt külön kiadtuk annak az *Alföldi társadalom* című változatát. Még emlékszem, a megyei pártbizottság azon ülésén itt volt Debrecenből Orosz István professzor is, és sokan mások, szóval ez nagyon érdekes és mozgalmas időszak volt.

– *Ez a pezsgő kulturális, szellemi és tudományos élet mennyire volt kecskeméti sajátosság, vagy mennyire volt ez országosan jellemző a szocializmus vége felé?*

– Én éppen harminc éve Hajdú-Biharból költöztem ide. Laktam Szegeden, dolgoztam Békéscsabán, a rokonságom Szolnok megyében élt. Volt tehát rálátásom: ezekhez képest úgy gondolom, hogy Kecskemét valóságos oázis volt, főleg szellemi értelemben. Nyilván a lakiteleki eseményekre sem véletlenül került sor itt. Két adalék hozzá: hívtak minket a TIT-be⁵ is, meg mindenféle más – ki merem mondani – pártiskolai keretben előadásokat, tanfolyamokat tartani. Ma divatosan továbbképzéseknek nevezett rendezvényeken előadni. Emlékszem, egyszer kint voltam Hetényegyházán, és akkor megkérdezte valaki: *most akkor tessék mondani, hogy ahonnan maga ideköltözött, ott miért olyan szegények az emberek, hogy ott akkor lustábbak vagy butábbak?* Hirtelen magam sem tudtam, hogy mit válaszoljak, mert tulajdonképpen nem is voltak lustábbak, és nem is voltak butábbak, de itt egy tanyai gazdálkodó vagy egy szakszövetkezeti tag lehetősége az valóban más volt. Tehát nemcsak abban volt más ez a megye, hogy itt voltak új kutatóintézetek, meg kulturális intézmények, hanem az alapoktól kezdve volt más. Én azt hiszem, hogy ez az egésze volt érvényes. Írtam is később az egyik cikkemben, hogy valóban ez „bezzeg Bács-Kiskun megye” volt. A másik példa: volt egy úgynevezett vidéki iparfejlesztési alap. Ebben olyan lobbijereje volt az említett két megyei vezetőnek, hogy Magyarország összes vidékre jutó iparkitelepítési alapjának a negyven százaléka ide, Bács-Kiskun megyébe került. Ez volt az úgynevezett tanácsi ipar, amikor itt mindenféle településekre eldugdosták az új iparágakat. Emellett aztán tudtak még háztájizni, meg szüretelni, meg barackot metszeni, amit még akartak az itt élő emberek. De ez valami hihetetlen különbséget okozott jövedelemben, életszínvonalban akkortájt Hajdú-Bihar meg Bács-Kiskun megye között.

A mi intézetünket 1982-ben hoztuk létre, '84-re már csoportformát kezdtünk öltetni. Egyszer felhívott Enyedi György, hogy szeretne még egy kutatócsoportot felállítani Győrben is. Azt mondja: *elküldöm hozzád a Rechnitzer Jancsit⁶, mert ő lesz a győri csoport vezetője, aztán akkor meséld el neki két nap, hogy miként csináltátok itt ezt*. És természetesen '86-ban megnyílt a győri RKK-s kutatóegység is. A franchise nem csak tőlem származik,

5 Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT)

6 Rechnitzer János 1975-ben végzett Pécsen közgazdászként, majd az MTA Dunántúli Tudományos Intézetében dolgozott. 1986-tól lett az MTA Regionális Kutatások Központja Észak-dunántúli Osztályának igazgatója, Győrött.

hanem Tóth professzortól Békéscsabáról is. Ez jelentette az ötfős méretet, ahol tudnak az emberek együtt dolgozni, tudnak bizonyos kutatási témákat vinni, megjeleníteni, előadásokat tartani, együttműködni, különböző nyelveket beszélni. Az én csoportomban szinte mindenki beszélt angolul, de volt francia felsőfokú nyelvvizsgás, német nyelvvizsgás, lengyelül tudott az egyik kollegina az angol mellett, tehát öten négy nyelven beszéltünk a magyar mellett. Érdekes volt az is, hogy több lengyel–magyar szemináriumot tartottunk itt. Az egyik kollégám Rácz Lajos⁷, akire büszke vagyok, mert az MTA doktora lett, egyetemi tanár Szegeden, például Svájcba járt ki Kecskemétről olyan klímátörténeti kutatásokat végezni, ami ma is egyedülálló Magyarországon. De hogy mi köze van ennek Kecskeméhez? Az, hogy a meteorológiai obszervatóriumban Szilágyi Tibor bácsi az 1600-as évektől kezdve az összes rendelkezésre álló forrásból időjárás adatokat gyűjtött. A kecskeméti ferencesek historia domusától kezdve, az összes városi jegyzőkönyvön át, az összes klímátörténetét kijegyzetelte, és ezt kiadtuk.⁸ Akkor, amikor Tibor bácsinak kiadtuk a művét, amely unikum ma is, nem gondoltuk, csak sejtettük, hogy a globális klímaváltozás téma lesz. S ajánlom, vegyék elő, nagyon izgalmas olvasmány. Hasonlóan született Kecskemét város új monográfiája is.⁹ Fölhívott dr. Adorján Mihály, mint dinamikus, fiatal tanácselnök, és mondta, hogy évek óta küszködnek Kecskemét monográfiájának kiadásával. Azt mondta: *tudjuk, hogy van múzeum meg levéltár, de a sok illetékes közt elvész, ti meg ilyen értelemben függetlenek vagytok, hozzatok létre egy szerkesztőbizottságot, adunk erre pénzt.* És akkor tíz esztendeig tisztességesen adtuk ki ezeket a kis füzeteket, van Kecskemétnek bibliográfiája¹⁰, életrajzi lexikona¹¹, a vasútjairól¹² kötet. Nem én írtam ezeket, persze, hanem a tudományos műhely szervezte, ezeknek köszönhetően nőtt az elfogadottságunk. Ezek alapján mentünk el a helyi középiskolákba előadásokat tartani, ezekből lehetett helytörténeti versenyt rendezni, mert megvolt hozzá az olvasható forrás.

Egyébként mindig azt mondtam, hogy „körülbelül” hat feladatunk van. Az egyik a kutatás. Tehát valóban mindenkinek volt olyan rögeszméje vagy „tudományos hangyája”, amiben ő profivá tette magát, a saját szűkebb szakterületén. Mert volt itt történész, szociológus, közgazdász is. A másik fontos feladatunk az alkalmazott kutatás volt úgy, ahogy ezt Enyedi György is elgondolta, hogy ne máshonnan vegyük a példát, hanem onnan, ahol vagyunk. Mindig mondom a maiaknak is, hogy az egyetemes dolgoknak is részei vagyunk, csak meg kell találni, hogy miként. Jó példa a város és vidék peremzóna, a szuburbanizáció. E témában egy kiváló békéscsabai kollégánóm, Timár Judit vezetésével főiskolásokkal együtt itt kérdőíveztünk. Kiváló eredmények születtek, amikor ELTE-s hallgatókkal is terepgyakorlatokat tartottunk. Két hétig járták a körúton belüli részt a fiatalok. A belváros összes házát fölmérték. Például, hogy milyen a kapu meg a kapucsen-

7 Rácz Lajos a Szegedi Tudományegyetem oktatója, a történeti földrajz, környezettörténet kutatója.

8 Szilágyi Tibor: *Időjárás események Kecskeméten a XVII–XIX. században.* (forrásgyűjtemény). Kecskeméti Füzetek 10. Kecskeméti Lapok Kft. – Kecskemét Monográfia Szerkesztősége, Kecskemét, 1999.

9 A Kecskemét Megyei Jogú Város és a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézet megállapodásával állították fel a Kecskeméti Monográfia szerkesztőségét. A Szerkesztőség gondozásában jelent meg a hiánypótló *Kecskeméti Füzetek* sorozat hat száma és a *Kecskemét története 1849-ig* című kötet is. Sajnos a szerkesztőség ma már nem működik.

10 Lisztes László: *Könyvek, könyvrészletek Kecskemétről* (válogatott bibliográfia). Kecskeméti Füzetek 7. Kecskeméti Lapok Kft. – Kecskemét Monográfia Szerkesztősége, Kecskemét, 1996.

11 Péterné Fehér Mária – Szabó Tamás – Székelyné Kőrösi Ilona: *Kecskeméti életrajzi lexikon.* Kecskeméti Füzetek 4. Kecskeméti Lapok Kft. – Kecskemét Monográfia Szerkesztősége, Kecskemét, 1992.

12 Horváth Ferenc: *Kecskemét vasútjai (1845–1919).* Kecskeméti Füzetek 5. Kecskeméti Lapok Kft. – Kecskemét Monográfia Szerkesztősége, Kecskemét, 1995.

gő. Komolyan. A fiatalok gyakorlata során olyan adatfelvételek készültek, amelyek ma nagyon hiányoznak.

A harmadik feladatunk a publikálás volt. A negyedik az információs rendszer felállítása. Ebben mi jártunk az élen, az egész Regionális Kutatások Központja intézetén belül is. Amikor az első kecskeméti honlapot megcsináltuk Katona László¹³ polgármestersége idején 1995-ben, akkor még nagyon kevés városnak volt weblapja. Akkor a kecskeméti honlap országos szinten az első tíz között volt. Szerintem a maga intelligens természetességével jobb volt, mint ami most van, mert a mai kissé bürokratikus, és kevésbé a város életéről, „lelkéről” szól.

Az ötödik feladatunk a nemzetközi kapcsolatok építése és szélesítése volt. Végül a hatodik az a bizonyos „kristályosodási pont” kutatóműhely-funkció volt. Ez azt jelentette, hogy Bajától, Mélykúton át, Kalocsán keresztül Kunszentmiklósig vagy Tiszakécskéig mindenütt tartottunk előadásokat, képzéseket, összehívtuk a polgármestereket.

Aztán a rendszerváltás után elkezdődött a tervszerű regionális politika. Ebben az időszakban lettünk az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete, a békéscsabaiakkal, a szolnokiakkal és a debrecenieikkel együtt. Tehát, mondjuk, a fénykorunkban a kecskeméti RKK csoport egy 32 fős, 25 kutatóból álló intézetnek volt a központja. Az utóbbi években mélyrepülésben van, sajnos, mind a tudomány, mind ez a szakterület.

Egy dologra mindig nagyon ügyeltem, sokan irigyelték is tőlem, még talán ma is irigylik, de soha semmit zsigerből, hazugságból vagy átverésből nem csináltunk. Engem a hatalom egyáltalán nem érdekelt, s nem érdekel ma sem. Viccesen hangzik, sokan kérdezték: *mondj már, te kinek a kicsodája vagy? – Pláne, amikor az intézetet alapítottuk.* Mondom: *hidd már el, hogy senkinek a senkije nem vagyok.* De azért arra büszke vagyok, hogy az új települések kutatási összefoglalóját magam adtam át Gajdócsi Istvánnak, aki előterjesztette azt a parlamentben.

A politikához legközelebbi feladatot csak a nyugdíjazásom után vállaltam el. Most a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat¹⁴ elnöke vagyok. S bizony, nem könnyű. Mert mára az országban, sajnos, nagyon megcsappant a szellemi munka iránti igény. Sajnos az intézet kutatási megrendelése is lecsökkentek. Részben azért is mentem el nyugdíjba, mert elég nyilvánvaló, hogy nem tudtam lelkileg azonosulni, asszisztálni annak a lebontásához, amit magam építettem csaknem három évtizeden át. Bizony ez elég szomorú. Bár egyetlen napot nem bánok, hogy ott tölthettem mint „hiteles” és sokak által megbecsült kutató.

– *Nagyon izgalmas, amit mondtál, hogy a tanácsi iparfejlesztésre ilyen jelentős összegeket kapott annak idején Bács-Kiskun megye. Valószínűleg a kulturális intézmények létrehozására, felépítésére is hasonlóan jelentős összeget tudott megszerezni a megyei vezetés. Úgy tűnik, hogy más megyékben ez nem feltétlenül volt így. Ez betudható-e annak, hogy a megyei vezetés itt nyitottabb volt, felismerte a lehetőséget, és tudott is lépni, tehát volt valamiféle kapcsolatrendszere, eszköze, hogy ezeket az eredményeket el tudta érni?*

– Lehet, hogy nagyon leegyszerűsített, de teljesen egyértelműen igen a válaszom. Ami a pénzt illeti, a helyzet a következő. Mondjuk a mi csoportunk létesítését illetően azt mondta a megye, hogy körülbelül két munkaóra szóló, akkori bértömegre szóló kutatási megbízást ő rendszeresen ad. Az Akadémia is adjon az intézetre két konkrét kutatói státust. Akkor szűnt meg a járási hivatal, és a megyei önkormányzat tizedik emeletén volt három szoba. Azt mondták, hogy adunk még egy asztalt, írógépet, telefonvonalat is. Tudtuk, hogy nem ez lesz az intézet végleges helye. Akkor még virágzott a népfront: a

13 Katona László 1994 és 1998 között volt Kecskemét polgármestere.

14 Csatári Bálint a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat elnöke 2011-től.

megyei népfront kapott egy új helyet a régi megyeházán, így kiköltöztek a Rákóczi útról. Azt mondták, hogy ez nektek pont jó lesz. Akkor még az Akadémia fizetett valami lelépési pénzt a népfrontnak, nem a megye. Úgy gondolom, hogy a Kerámia Stúdió infrastruktúrája biztos többre került, vagy a zománcművészeté is, mint a miénk. Az is igaz, hogy ezek – különösen a mai pénzvviszonyokhoz képest – nem voltak számottevő léptékű anyagi erőforrások. Az a negyven százalék, ami idejött a vidéki iparpolitikára szánt pénzekből, az igen. A mi támogatásunkat a megye egy költségvetési soron végig szerepeltette '98-ig. 1998-tól kezdve a megyei támogatások leálltak. Ekkorra már minden kutató kandidátus volt, doktor volt, akadémiai státust kapott mindenki. Glatz Ferenc MTA-elnöksége idején indult egy akadémiai megújító program, ezen belül volt egy Alföld Program. Akkor ki volt adva, hogy a húsz kutató három évig keményen dolgozzon, mert azt mondták, hogy ha ezt megcsináljátok, akkor azt, amit támogatásként kaptok majd, „otthagyjuk az emberek bérére”. Ez be is következett.

Tehát büszke vagyok arra, hogy két évtizeden át organikus fejlődés volt jellemző erre a kis csoportra. A kutatási témák, a személyek és a tevékenységek tekintetében is. Az is igaz, hogy később a város fizetett nekünk még néhány alkalommal néhány milliót különböző városfejlesztési-tervezési munkákért. Például a mi integrált városfejlesztési stratégiánkat sok helyen tanítják, és a város a segítségével elnyert több milliárd forintot.¹⁵ Ennek ellenére mégse mondja ma senki, hogy most ugyan nincs pillanatnyi szükség rá, de itt van mondjuk hárommillió forint, és a kutatás szabályai szerint vizsgáljátok tovább a várost. A következő pályázatnál úgyis „megjön” az ára. Gyakorlatilag a megye ilyen kutatástámogatási értelemben megszűnt. Egyébként volt egy rövid időszak, amikor a régió lehetett volna az a szint, ahol a mi kutatásaink gyakorlati átkötése maximálisan megvalósulhatott volna. Ez 1998 és 2000 között volt reális, amíg Nógrádi Zoltán¹⁶ volt a dél-alföld régió elnöke. Az is teljesen egyedi eset volt, a mi „kutatói aknamunkánk” eredményének köszönhetően, hogy nem a megyei elnök lett a régióelnök, hanem egy kisváros polgármestere. De amikor megcsináltuk a régió első koncepcióját, az igazi kutatói feladat volt. Tehát a korábban említett „kettes” funkció. Amikor Hans Beck leköszönt mint EU-nagykövet, és a magyar régiók brüsszeli megbízottja lett, eljött Hódmezővásárhelyre a vitára. Az ülés végén odajött Hans Beck és azt mondta: *igazgató úr, gratulálok, az önök által itt készített regionális program Európa bármely régiójában szakmailag megállná a helyét.* De ez, sajnos, Nógrádin és Hans Becken kívül igazán senkit nem érdekelt. Nógrádit hamarosan leváltották, más meg azt kérdezte: *adnak-e pénzt érte, vagy nem adnak?* Utána, mikor ezek a mai és egyre torzabb pályázati rendszerek bejöttek, nemcsak a kutatásokat, hanem az egész terület- és vidékfejlesztést illetően, onnantól kezdve már tulajdonképpen és durván fogalmazva „lebutult” az egész tervezési tevékenység. A mélyebb és hosszabb kifizetésű kutatásokat ma nem igénylik. Most csak annyi kutatás kell, hogy a pályázatokba néhány adatsort be tudjanak írni. Komolyan a pályázatok hatásaival sem foglalkozik senki. Egyébként még lehet ez rosszabb is, mert Európában sokkal komolyabbak a monitoringértékelések is, amelyek bizony kutatásokon alapulnak.

– *Meglepő azért, amit mondtál, hogy amikor a Gajdócsi elment tárgyalni a minisztériumba, akkor hozzád fordult és kérte a kutatási adatokat. A szocializmusban a helyi vezető politikusok, mint ahogy a Romány is, támaszkodtak a kutatási eredményeitekre.*

¹⁵ Kecskemét integrált városfejlesztési stratégiáját (2007–2013) az MTA RKK ATI készítette Csatóri Bálint vezetésével. <http://www.alfoldinfo.hu/kecskememet/ivs/>

¹⁶ Nógrádi Zoltán a Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Tanács ügyvezető elnöke volt 1998-tól 2000-ig. 1994-től Mórahalom polgármestere, 1997-től Fidesz-tag, 2002-től folyamatosan országgyűlési képviselő.

– Hát hogyan, de ott volt a Király Laci¹⁷ bácsi, az idősebb, mint a főiskola akkori főigazgatója, rá ugyanúgy támaszkodott. Rendeztek egy tanyakonferenciát, ennek az eredményei meg is jelentek az Alföldi tanulmányokban. Meg lehet találni az idősebb Király László írásában, aki akkor a megyei mezőgazdasági osztály vezetője volt. Kiváló munka a tanyákról. Tehát nem csak ránk támaszkodtak.

– *A rendszerváltás után volt ennek még egy kis reneszánsza?*

– Hát nem mondom azt, hogy reneszánsz, de tovább tudott élni. Voltak benne még források is, igények is, és aztán ezek, az igény és a forrás is, elkezdett nagyon-nagyon csökkenni. Terveztük, hogy létrehozunk egy kutatásokat alkalmazó spin off céget a várossal. Komplet megcsináltuk a terveket, de mégsem jött létre. Talán mert a hatalom nem tudja már ismét elviselni, hogy a hatókörén kívül működik a tudomány.

– *Annyira elbutul a hatalom, hogy nem veszi figyelembe a tudomány, a kutatás eredményeit és javaslatait?*

– Nem hogy nem veszi figyelembe, nem is akarja figyelembe venni, nem igazán tűri a kritikát. Sőt semmilyen kétkedése sincs, és tulajdonképpen ma „ez van”.

– *Ma is jól látszik több jelentős oktatási, kutatási, kulturális intézménynél, hogy a pénz hiánya miatt csak vergődik.*

– A Falu legutóbbi számában írtam egy kis cikket a vidékről Víziók és valóság címmel. Elég pontosan leírtam, hogy ma a rendszerezett és tudatos vidékkutatásra vidéki lakosként egy pár pohár üdítő ára sem jut évente. Így nem tudjuk felvenni a küzdelmet a globalizációval a lokalitásban.

– *A szocializmusnak is megvoltak a maga hiányosságai, de úgy tűnik, hogy Kecskeméten viszonylag jól működött és számos eredménye volt.*

– A Homok haza című könyv végén egy tanulmányban elég jól leírtam azt a kutatói küldetést, azt a hiteles információömeget, amivel akkor rendelkezünk a megyéről. A táj és lakói című esszémben leírtam ma is érdemesek talán az elolvasásra. Jópofa írás.

A dolgok magyarázatához talán hozzá tartozik, mint ahogy ma, akkor sem volt jobb anyagi pozícióban az ország. Mondjuk a hatalomnak a kultúrához meg a tudományhoz való viszonya, legalábbis bizonyos helyeken, itt biztosan más volt. Igazán az utókor ítél. A tudományos eredményekről is. Például Sikula¹⁸ elvtársat senki nem emlegeti ma Hajdú-Bihar megyében, de Gajdócsi Istvánt még most is emlegetik. Romány Pállal szoktunk beszélni telefonon havonta, negyedévente. Mindig kérdezi: *hogyan megy ez a vidékhálózat, Bálint?* Mondom neki: *nem valami jól, Pali bátyám.* Erre azt mondja: *ne csodálkozz rajta, megmondom neked, hogy miért nem megy, mert nincs ma igazi vidék.*

Az interjút Rigó Róbert készítette

---

17 Király László a történettudomány kandidátusa, a Kertészeti Egyetem Kecskeméti Főiskolai Karának főigazgatója volt.

18 Sikula György az MSZMP Hajdú-Bihar Megyei Bizottságának első titkára volt 1980–1988-ig.